

Кастело-Барбезак, яка колись була «крихіткою Мег» (і яка через те не нітється), — найчарівнішій зірці нашого чудового кордебалету, старшій доньці шанованої пані Жирі, колишньої білетерки ложі Привіда. Усі вони дуже мені допомогли: завдяки їм я разом із читачами зможу пережити в найменших подробицях години чистих кохання й жаху.

Буду невдячним, якщо на початку цієї жакливої і правдивої історії не подякую працівникам нинішньої дирекції Опери, які так приязно поставилися до моїх пошуків, зокрема панові Мессаже, а також дуже симпатичному адміністраторові Габіону та люб'язному архітекторові, відданому справі збереження споруди, який, не вагаючись, надав мені праці Шарля Гарньє¹, хоча й був майже певен, що я їх не поверну. Нарешті, залишилося публічно визнати щедрість мого друга й колеги Ж. Л. Кроза, котрий дозволяв користуватися своєю багатогою театральною бібліотекою й позичав унікальні видання, якими він так дорожив.

Гастон Леру

¹ Шарль Гарньє (1825–1898) — французький архітектор, що спроектував і побудував Опери в Парижі.

РОЗДІЛ I

Чи це таки привид?

Того вечора, коли пани Деб'єнн і Поліньї, директори Опери, які мали йти на заслужений відпочинок, давали останній гала-концерт з нагоди прощання з театром, гримерну Сореллі, однієї з найкращих танцівниць балету, несподівано заповнили з пів десятка панночок із кордебалету, які щойно залишили сцену, відтанцювавши «Полієвкта»¹. Вони влетіли натовпом: одні — з надмірним, неприродним сміхом, інші — з криками жаху.

Сореллі, якій хотілось якусь мить побути наодинці, щоб іще раз «продумати» подяку, котру вона невдовзі мала виголосити у танцювальній залі перед Деб'єнном і Поліньї, неприємно поглянула на безладний натовп, що увірвався до неї. Вона повернулася до своїх товаришок і поцікавилася причиною такого галасливого збудження. Тоді маленька Джемма (дорогий Гревену носик, очі кольору незабудок, рожеві щічки й білосніжна шийка) тремтячим голосом, що переривався від тривоги, пояснила причину, промовивши всього три слова:

— Це все привид!

¹ «Полієвкт» — трагедія П'єра Корнеля.

І замкнула двері на ключ. Гримерній Сореллі була властива офіційно-банальна елегантність. Псише¹, диван, туалетний столик і шафи — оце все необхідне вмеблювання. На стінах кілька гравюр, сувенірів, що нагадували про маму, яка знала дні слави колишньої Опері, що на вулиці Ле Пелетьє.

Портрети Вестрі, Гарделя, Дюпона, Біготтіні. Але ця гримерна видавалась, либонь, палацом дівчаткам із кордебалету, які тулились у загальних кімнатах, де в очікуванні сигнального дзвінка співали, сварились, лупцювали перукарів і костюмерів, винагороджували себе скляночкою касісу чи пива, а то й рому.

Сореллі була забобонною. Почувши, як маленька Джемма згадала привида, вона затремтіла й промовила:

— Дурненька!

Оскільки вона першою вірила у примар взагалі і в привида Опері зокрема, то одразу зажадала пояснень.

— Ви його бачили? — поцікавилась вона.

— Так, як оце вас! — простогнала маленька Джемма і, не в змозі триматись на ногах, упала на стілець.

А маленька Жирі (очиці-сливочки, волосся, мов вороняче крило, смагливий відтінок шкіри, дрібні кістки, туго обтягнуті шкірою) додала:

— Якщо це він, то він потворний!

— Авжеж! — в один голос потвердили танцівниці.

І загомоніли всі водночас. Привид постав перед ними в образі чоловіка у фрак, невідь-звідки взявшись у коридорі. Його поява була цілком несподіваною, він, здавалось, виринув зі стіни.

¹ Псише — стародавнє дзеркало в рамі з особливими стержнями, завдяки яким його можна встановлювати похило.

— О, — мовила та з них, якій вдалося зберегти бодай крихту самовладання, — вам скрізь ввижаються привиди.

Справді-бо, ось уже кілька місяців, як в Опері тільки й мови, що про цього привида у фрак, який, наче тінь, блукав згори вниз по всій будівлі. Він ні до кого не озивався, ніхто не зважувався звернутись до нього, втім той, перед ким він з'являвся невідомо як і звідки, одразу непритомнів. Його хода була зовсім безшумною, як і має бути у справжнього привида. Із цієї примари, одягненої як світський фронт або гробар, стали сміятись і жартувати, але невдовзі легенда про привида обросла в кордебалеті неймовірними подробицями. Усі танцівниці заявляли, що наштовхувались на цю надприродну істоту і стали жертвами його злих чар. А ті, що найбільше реготали, не були вже такими самовпевненими. Якщо він не з'являвся безпосередньо, то давав знати про свою присутність смішними або зловісними подіями, відповідальність за які на нього покладали через майже масову забобонність. Стався якийсь нещасний випадок, подружка жартувала над танцівницею кордебалету чи загубився пушок від рисової пудри? У всьому винен привид, привид Опері!

Хто ж насправді його бачив? По Опері вештається стільки фраків, і аж ніяк не фантомних. Але цей вирізнявся особливістю, зовсім не притаманною іншим чоловікам у фраках, — цей фрак був одягнений на скелет.

Принаймні так твердили ті панянки.

І, цілком природно, на місці голови був череп.

Чи ж усе це було достовірним? Істина полягає в тому, що образ скелета виник із опису привида старшим машиністом сцени Жозефом Бюке, який його справді бачив. Він зіштовх-

нувся — сказати «ніс у ніс» не можна, бо у привида немає носа, — з таємничим персонажем на вузьких сходах, що ведуть від рампи просто «у низи». Він бачив його не більш як секунду — привид одразу щез — і зберіг незабутній спогад про ту з'яву. Ось що Жозеф Бюке розповідав кожному, хто хотів його слухати:

— Він неймовірно худий, і чорний фрак теліпається на його кістяку. Очі посаджені так глибоко, що роздивитись незручні зіниці неможливо. Фактично видно тільки дві великі чорні западини, як у черепах покійників. Шкіра, яка щільно, мов у барабані, облягає кістяк, не біла, а гидотно-жовта, ніс ледве виступає і в профіль його зовсім не видно, власне відсутність носа — видовище дуже страшне. Тричотири довгі каштанові пасма на лобі та за вухами — оце і вся чуприна.

Спроба Жозефа Бюке піти слідом за цією дивною проявою виявилась марною. Вона зникла, мов під дією чарів, не залишивши жодного сліду.

Старший машиніст був людиною серйозною, розважливою, мав небагату уяву і не пив. Його розповідь слухали зачудовано і зацікавлено, одразу ж знайшлися й інші, які також заявили, що натрапляли на чорний фрак із черепом.

Люди зі здоровим глуздом, до яких дійшли чутки про цю історію, вважали, що Жозеф Бюке став жертвою жарту когось зі своїх підлеглих. Але потім один за одним почали траплятись такі дивні й незрозумілі події, що навіть найрозсудливіші завагалися.

От, скажімо, лейтенант-пожежник — чоловік, звісно, хоробрий — він нічого не боїться, навіть вогню! Відтак під час контрольного обходу підвалів згаданий лейтенант-пожеж-

ник¹, який, схоже, заглибився в переходи трохи далі, ніж зазвичай, раптом з'явився на сцені — він був блідий, переляканий, увесь тремтів, вирячивши від жаху очі, — і, майже втративши свідомість, впав на руки шляхетної матінки маленької Джемми. Що ж трапилось? Він побачив, що на рівні очей йому назустріч пливла охоплена вогнем голова без тіла! А лейтенант-пожежник, нагадаю, вогню не боїться. Звали його Папен.

Кордебалет був ошелешений. Передусім тому, що вогняна голова аж ніяк не відповідала опису привида, який дав Жозеф Бюке. Почали розпитувати пожежника, ще раз розпитали старшого машиніста сцени, і в результаті ці панночки впевнилися, що привид має кілька голів, котрі міняє, як і коли йому заманеться. І, звісно, дійшли висновку, що на них чигає велика небезпека. Якщо вже лейтенант-пожежник втратив свідомість, то солістки другого складу та мишки-балеринки цілком могли собі дозволити піддаватися страхові, який змушував їх щодуху тупотіти ніжками, проскакуючи повз якусь темну нішу ледве освітленого коридору.

Дійшло до того, що з метою якнайкращого захисту будівлі, на яку чатували такі зловісні чари, сама Сореллі, оточена всіма танцівницями, у супроводі навіть дівчаток із молодших класів у трико — наступного дня після історії з лейтенантом-пожежником — поклала на столі консьєржа у вестибюлі, з боку службового входу, підкову, до якої кожен, хто заходив в Оперу не як глядач мав доторкнутися перед тим, як ступити на першу сходинку. Усе це під страхом

¹ Правда історія, яку розповів мені сам Педро Гел'яр, колишній директор Паризької опери (прим. авт.).

стати жертвою окультної сили, що запанувала в будівлі, від підвалів до горища!

Підкову, як, зрештою, і всю цю історію — на жаль — я ніскілочку не вигадав, її ще й сьогодні можна побачити на столі у вестибюлі, перед комірчиною консьєржа, якщо в Оперу зайти через службовий вхід.

Ось досить коротко огляд душевного стану цих панночок у той вечір, коли разом із ними ми опинились у гримерній Сореллі.

— Це був привид! — скрикнула маленька Джемма.

Занепокоєння танцівниць потроху зростало. У гримерній панувало тривожне мовчання. Чутно було лише пришвидшене дихання. Нарешті з виразом непідробного переляку Джемма кинулась у найдальший куток і прошепотіла одне-однісіньке слово:

— Слухайте!

Усім присутнім справді за дверима вчувся якийсь шерхіт. Але жодних кроків. Немовби легкий шовк ковзнув по стіні. І все. Сореллі спробувала виявити менше, ніж її товаришки, слабкодухості. Вона підійшла до дверей і запитала рівним голосом:

— Хто там?

Ніхто їй не відповів.

Тоді, відчуваючи спрямовані на неї очі, які стежили за найменшим її жестом, змусила себе бути хороброю і голосно промовила:

— Чи є хтось за дверима?

— Авжеж є! Звичайно, за дверима хтось таки є! — повторила маленька дрібна чорнявка Мег Жирі, яка героїчно вхопила Сореллі за газову спідницю. — Тільки не відчиняйте! Господи, не відчиняйте!

Але Сореллі, прихопивши стилет, який завжди мала при собі, наважилася повернути ключ у замку і розчинити двері, тоді як танцівниці притислись до дверей туалету, Мег Жирі шепотіла:

— Матінко! Матінко!

Сореллі мужньо глянула в коридор. Він був порожнім, світло ліхтарика, що, мов вогняний метелик, танцювало у своїй скляній в'язниці, відкидало непевний червоний відблиск на навколишній морок і все ніяк не могло його розсіяти. Танцівниця хутко зачинила двері й полегшено зітхнула.

— Ні, — мовила вона, — там нікогісінько!

— Але ж ми його бачили! — наполягала Джемма, ступаючи дрібними боязкими кроками, щоб зайняти своє місце коло Сореллі. — Він, напевно, десь там бродить. Я нізащо не піду переодягатись. Зараз ми всі разом маємо спуститись у фое для прощального слова, потім піднімемося теж усі разом.

Із цими словами дівчина побожно торкнулась маленького корала, що мав захищати її від злих сил. Сореллі кінчиком рожевого нігтя свого великого пальця правої руки крадькома намалювала хрест святого Андрія на дерев'яному персні, що прикрашав безіменний палець лівої руки.

«Сореллі, — писав один відомий журналіст, який вів колонку в газеті, — висока, вродлива танцівниця, із серйозним чуттєвим обличчям, гнучка, немов вербова гілка, про неї загалом кажуть, що це “прекрасне створіння”. Її світле волосся золотою короною здіймається над рівним чолом, а під ним двоє смарагдових очей. Її голівка злегка похитується, наче віяло, на довгій, елегантній і гордій шиї. Під час танцю вона робить невловимий рух стегном,